

STEVEN LUKES • **iktidar**

STEVEN LUKES New York Üniversitesi'nde sosyoloji profesörüdür. Daha önce Londra Ekonomi Okulu'nda (LSE - London School of Economics and Political Science), Siena, Paris, Kaliforniya ve San Diego üniversitelerinde misafir öğretim üyesi olarak bulundu ve dersler verdi. Genel olarak siyasal ve toplumsal teoriye odaklanan Lukes, doktorasını Fransız sosyolog Emile Durkheim'in yaşamı ve çalışmaları üzerine yaptı. Bireycilik, rasyonalite, Marksizm ve etik, iktidar, ahlak sosyolojisi, sol politika konularıyla ilgili pek çok eseri vardır. *Bireycilik* (1973), *Emile Durkheim: Yaşamı ve Çalışmaları* (1973), *Ahlâki Çatışma ve Siyaset* (1991) ve *Ahlâki Görecilik* (2008) önemli eserleri arasında sayılır. *Profesör Caritat'ın Şaşırtıcı Aydınlanması* adlı eseri (1995) Türkçeye de kazandırılmıştır (Pharmakon Kitap, 2015).

Power. A Radical View

© 2004 Steven Lukes

Bu kitabın yayın hakları Capel & Land Limited aracılığıyla alınmıştır.

İletişim Yayınları 2361 • Politika Dizisi 151

ISBN-13: 978-975-05-2022-8

© 2016 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2016, İstanbul

YAYINA HAZIRLAYAN Aybars Yamık

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Siyami Kuzu

DİZİN Burçin Gönül

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3
Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

STEVEN LUKES

İktidar

Radikal Bir Görüş

Power
A Radical View

ÇEVİREN *Mehmet Ratip*

Babama ve Nita'ya

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	9
Giriş	11
1 İKTİDAR: RADİKAL BİR GÖRÜŞ	29
Giriş.....	29
Tek boyutlu görüş.....	31
İki boyutlu görüş.....	37
Üç boyutlu görüş.....	43
Temel iktidar kavramı.....	50
İktidar ve çıkarlar.....	59
Üç görüşün karşılaştırılması.....	61
Zorluklar.....	74
Sonuç.....	87
2 İKTİDAR, ÖZGÜRLÜK VE AKIL	89
“İktidar” üzerine anlaşmazlıklar.....	90
İktidar kavramı.....	101
Kavramsal bir harita.....	109
Tahakküm olarak iktidar.....	123

Foucault'nun iktidar üzerine düşünceleri: Ultra-radikal bir görüş.....	127
Uygulamalı Foucault: Gönüllü riayeti garantilemek	141
3 ÜÇ BOYUTLU İKTİDAR	153
İktidarın tanımı.....	154
Özünde tartışmalı	155
Üçüncü boyut savunusu.....	175
Uyuşsal tercihler	188
“Gerçek çıkarlar” ve “yanlış bilinç”	200
<i>İLAVE OKUMALAR İÇİN KILAVUZ .....</i>	<i>211</i>
<i>KAYNAKÇA .....</i>	<i>217</i>
<i>DİZİN .....</i>	<i>235</i>

TEŞEKKÜR

Kendilerine bu kitapta sunduğum argümanlardan hangilerini gösterirsem göstereyim yorum yapma zahmetinden kaçınmayan Őu kiŐilere bütün kalbimle minnettarım: Vivek Chibber, Jerry (G. A.) Cohen, Stan Cohen, Suzanne Fry, David Garland, Ian Hacking, Russell Hardin, Colin Hay, Clarissa Hayward, Jennifer Heerwig, Stephen Holmes, Steven Loyal, Katha Pollitt, Adam Przeworski, John Roemer ve Gail Super. Hayır cevap, nihai taslakları ise nihai olarak kabul etmediği için yayıncım Steven Kennedy'ye de teşekkür etmek isterim.

GİRİŞ

Otuz yıl önce *Iktidar: Radikal Bir Görüş* (bundan böyle metinde *İRG* olarak kısaltılacak) adında kısa bir kitap yayımladım. Esasen Amerikan siyaset bilimcileri ile sosyologları arasında sürmekte olan ilginç bir soru hakkındaki tartışmaya sunulmuş bir katkıydı. Soru, iktidarın teorik olarak nasıl tasavvur edileceği, ampirik olarak da nasıl inceleneceği sorusuydu. Fakat tartışmanın temelinde yatan bir başka soru da Amerikan siyasetinin nasıl –yönetici seçkinlerin tahakkümü altında mı, yoksa çoğulcu demokrasi olarak mı– tarif edileceğiydi. İkinci soruya bulunacak yanıtın birinciye yanıt vermekten geçtiği açıktı. Benim görüşüm, gerek geçmişte gerekse bugün, iktidarı dar değil geniş kapsamlı –bir veya iki boyutlu değil, üç boyutlu olarak– tasavvur etmemiz ve iktidarın en az gözlemlenebilen yönlerine odaklanmamız gerektiği ve sahiden de iktidarın en etkili olduğu anların en az gözlemlenebilir anlar olduğu yönündedir.

İktidarsızlık ve tahakküm ve bu ikisi arasındaki ilişkilere dair meseleler, *İRG*'nin katkı sunduğu tartışmanın merkezini oluşturuyordu. 1950'lerde ve 1960'larda özellikle şu iki

kitap çok tartışılmıştı: C. Wright Mills'in *Iktidar Seçkinleri* (Mills, 1956) ve Floyd Hunter'in *Topluluk İktidarının Yapısı: Karar Alıcılara İlişkin Bir İnceleme* (Hunter, 1953). Mills'in kitabının ilk cümlesi şöyledir:

Sıradan insanların iktidarı, içinde yaşadıkları gündelik dünyalar tarafından kısıtlanır ama böylesine gündelik iş, aile ve mahalle çevrelerinde dahi kavrayamadıkları ve kontrol edemedikleri güçler tarafından yönlendirilir gibidirler (3).

Ancak Mills, devamında, bütün insanların "bu anlamda sıradan" olmadıklarına dikkat çeker:

Enformasyon ve iktidar araçları merkezileştikçe, birtakım insanlar Amerikan toplumunda, tabiri caizse, başkalarına tepeden bakabildikleri pozisyonlara hâkim duruma gelmekte ve kararlarıyla sıradan erkek ve kadınların gündelik dünyalarını muazzam ölçüde etkileyebilmektedirler... Büyük sonuçlar doğuran kararların alındığı pozisyonlardadırlar. Böylesi kararlar alıp almadıkları, bu denli merkezî pozisyonlara hâkim oldukları gerçeğinden daha az önemlidir: Eylemde bulunamamaları, karar alamamaları, âdeta, alabilecekleri kararlardan çok daha büyük sonuçlar doğuran bir eylem niteliğindedir. Ne de olsa modern toplumun temel hiyerarşilerinin ve örgütlerinin başındadırlar. Büyük şirketleri yönetmektedirler. Devlet mekanizmalarını yönetmekte ve bu mekanizmalara mahsus ayrıcalıkları hak bilmektedirler. Askerî düzene yön vermektedirler. Artık iktidarın etkili araçlarının ve sefasını sürdürdükleri servet ve şöhretin temerküz ettiği toplumsal yapının stratejik karargâhlarına hâkimdirler (3-4).

Mills'in kitabı hem ateşli bir polemik hem de bir sosyal bilim eseri idi. Alan Wolfe, bu kitabın 2000 yılındaki yeni baskısına yazdığı sonsözde şu haklı yorumda bulunur: "C.

Wright Mills'in son derece tutkulu kanaatleri, daha nesnel ve daha soğukkanlı çağdaşlarına kıyasla, Amerikan topluma dair daha iyi bir bilimsel kavrayış geliştirmesini sağlamıştır." Elbette analizi, "hızlı teknolojik dönüşümlerin, yoğun küresel rekabetin ve sürekli değişen tüketici zevklerinin" gücü ve iktidar seçkinleri açısından doğurdukları sonuçlar gibi konuları hafife almakla eleştirilebilir. Yine de, Mills ("Amerika'daki iktidar yoğunlaşmasının aşırı kabul edilmemesi gerektiği, çünkü bir grubun daima diğerlerinin iktidarını dengelediği" fikrini savunan) "çoğulculuk" ile ("fikirler üzerine büyük tutkuların sonuna gelindiği" ve dolayısıyla "sorunlarımızı çözmek amacıyla teknik uzmanlığa ihtiyaç duyduğumuz" fikrini savunan) "ideolojinin sonu" nun temsil ettiği hâkim sosyal bilimsel anlayışa kıyasla, Wolfe'un tabiriyle, "hedefe daha çok yaklaşmıştı" (bkz. Wolfe, 2000: 369, 370, 378).

Hunter'in kitabı çok daha sade ve geleneksel bir profesyonelliği yansıtır nitelikte olmasına karşın (Mills, eseri "kötü yazarlık kendini aldatmayan, özü sözü bir olan bir araştırmacı"nın hazırladığı "ustalıkla kaleme alınmış bir kitap" olarak tarif etmişti), ABD toplumunun yerel düzeylerindeki seçkin denetimine ilişkin Mills'inkine benzer iddialar ortaya atmıştı. Hunter çalışmasını "Bölgesel Şehir adını vermeyi tercih ettiğimi, yaklaşık beş yüz bin nüfuslu bir şehirdeki liderlik örüntüleri"ne ilişkin bir inceleme olarak tarif etmişti. Bulguları şöyleydi:

politika üreticilerinin emrinde, sınırları oldukça belirgin bir kararlaştırılmış politikalar seti vardır. ... Genellikle eski düzenlemelerin değişmesi yönündeki talepler güçlü ve kararlı talepler değildir ve politika üretenler her bir küçük değişiklik için halka başvurmayı gerekli görmezler. Manipülasyon örüntüsü sabitleşir ... topluluk içerisindeki

sıradan birey sürecin devam etmesi konusunda “istekli”dir. Küçük düzenlemelerden büyük sorunların çözümüne doğru bir taşınma etkisi vardır. ... Halkın iktidar komutasının kararlarına itaat etmesi alışkanlık haline gelir. ... Görece iktidarsız altyapıyı idare etme yöntemi ... uyarılar, korkutmalar, tehditler ve aşırı durumlarda şiddet vasıtasıyla gerçekleşir. Bazı durumlarda yöntem, kişinin mesleği ve dolayısıyla geliri dahil olmak üzere her türlü destek kaynağından yalıtılmasını içerebilir. “Böl ve yönet” ilkesi, topluluk içerisinde de politik örüntülerin daha büyük birimlerinde olduğu gibi uygulanabilir, hatta aynı derecede etkili olabilir ... en tepedeki liderler, çoğu zaman kültürün temel ideolojilerine ilişkin büyük meseleler üzerinde büyük ölçüde mutabıktırlar. Bu dönemde, temel değer sistemlerine yönelik altyapı personelinden kaynaklanan herhangi bir tehdit söz konusu değildir. ... Bölgesel Şehir’in nüfusunun büyük çoğunluğuna mensup bir bireyin politikaların belirlenmesinde söz hakkı yoktur. Bu bireyler sessiz grubu oluştururlar. Profesyonel altyapı politikaya dair bir şeyler söyleyerek sesini duyurmaya çalışabilir ancak buna genellikle kulak verilmez. Enformasyon akışı, yukarıya doğru olmaktansa, daha büyük bir hacimle aşağıya doğru gerçekleşir.

Böylece Hunter, örneğin, “topluluktaki sağlık ve refah programlarına odaklanan gerek kamusal gerekse özel kurumların harcamalarının nasıl gerçek iktidarın sahibi adamlar tarafından kontrol edildiğini” ve “yemek kulüplerinden dayanışma örgütlerine kadar topluluk içerisindeki çeşitli derneklerin ... iktidar grubunun onayını almamış her konuda kamuoyu tartışmasını bastırmak amacıyla başvuru ve ‘pratik olma’ tabiri altında gruplandırılacak hileli yöntemlerle nüfuz kullanan adamlar tarafından nasıl kontrol edildiğini” betimlemiştir (Hunter, 1953: 246-249).